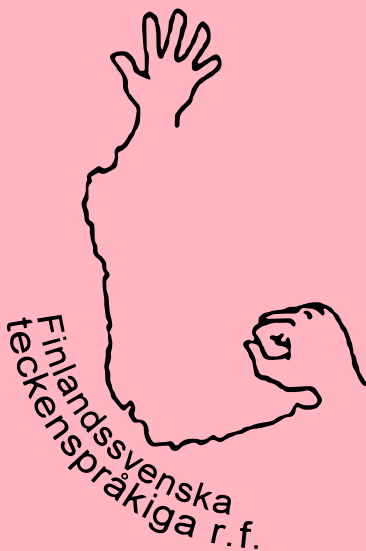


Finlandssvenska teckenspråkiga  
r.f./Elin Westerlund

# Bakgrund till språkplanen för finlandssvenskt teckenspråk 2021



# Sammanfattning

Språkplanens syfte är att fungera som en verktygslåda för revitaliseringen av det finlandssvenska teckenspråket, som är ett allvarligt hotat språk. Det här dokumentet lyfter fram förbättringsområden, varav utbildning är ett område som är i akut behov av förbättring.

Målet är att det finlandssvenska teckenspråket används i flera områden utanför det egna hemmet och att antalet språkanvändare ökar. Ett annat mål är att höra finlandssvenska teckenspråkiga i frågor som gäller dem i högre grad.

*I det här dokumentet ingår sex områden:*

**1**  
Det finlandssvenska  
teckenspråket och  
språkanvändarna

**2**  
Utbildning

**3**  
Teckenspråks-  
tolkning

**4**  
Medier

**5**  
Samhälle

**6**  
Forskning och  
lingvistik

## Detta vill vi åstadkomma

Den **språkliga medvetenheten** behöver stärkas hos finlandssvenska teckenspråkiga i alla åldrar. Språkanvändarna behöver också kunskaper om sin egen historia och bakgrund. Det behövs platser där språkanvändarna kan mötas och använda sitt eget språk. Mötesplatserna kan vara fysiska eller virtuella, permanenta eller tillfälliga. Språkanvändarna önskar också fler kulturevenemang på finlandssvenskt teckenspråk.

**Barn och ungdomar ska få tillgång till finlandssvenskt teckenspråk.** De ska få småbarnspedagogik och undervisning på finlandssvenskt teckenspråk. Familjer ska få hemundervisning i finlandssvenskt teckenspråk ifall de önskar det.

**Teckenspråklärare** behöver verktyg för att kunna mäta barnens teckenspråkskunskaper. De behöver också goda språkkunskaper, vara språkligt medvetna samt få kollegialt stöd. I undervisningen bör man inkludera finlandssvenska teckenspråkiga, eftersom de fungerar som språkliga förebilder. Det här förutsätter ökade resurser i form av öronmärkta pengar och kunnig personal. Läromedel på finlandssvenskt teckenspråk behövs också.

**Seniorer** ska få använda sitt modersmål. Det är också viktigt att dokumentera deras historia innan den äldre generationen försvinner.

**Fler tolkar** som kan finlandssvenskt teckenspråk behövs eftersom bristen är stor. Språkanvändarna önskar också fler tolkar av manligt kön, eftersom majoriteten av dagens yrkesverksamma tolkar är av kvinnligt kön.

Folkpensionsanstalten (Fpa) bör se över **tolkförmedlingen** eftersom efterfrågan och utbud inte möts i dagsläget. Processerna och villkoren ska fungera smidigare än idag. Dessutom bör Fpa skapa förutsättningar för jourtolkning på finlandssvenskt teckenspråk.

**Myndigheter och offentliga aktörer** ska vara medvetna om sin skyldighet att ordna teckenspråkstolkning. Enligt lag är de skyldiga att göra det ifall deras klient behöver tolkning.

Det behövs fler personer som kan **översätta till finlandssvenskt teckenspråk**. Översättarna behöver också kompetensutveckling med jämna mellanrum och en slags sammanslutning.

Språkanvändarna önskar sig ett större **medieutbud i olika genrer** på finlandssvenskt teckenspråk. Undertexter och teckenspråkstolkning gör också att medieinnehållet blir tillgängligt för en större publik. Teckenspråkigt innehåll ska även vara lätt att hitta utan alltför många klick.

Fortsatt **grundforskning** i finlandssvenskt teckenspråk behövs fortfarande. En kartläggning om språkanvändarna och deras språkkunskaper behövs också. Förutom inom lingvistik kan forskning även bedrivas inom andra vetenskapsområden som berör språkgemenskapen.

**Samhället ska vara tillgängligt.** Information ska finnas i skriftlig form, och gärna också på teckenspråk. I nödsituationer ska man beakta personer med nedsatt hörsel genom visuell information. Det ska vara möjligt att kontakta hälso- och sjukvården genom till exempel textmeddelanden eller elektroniska tjänster. Dessutom ska fler veta hur man bemöter teckenspråkiga och hur man använder sig av teckenspråkstolkning.

# Tiivistelmä

Kielisuunnitelman tehtävänä on toimia erittäin uhanalaisen suomenruotsalaisen viittomakielen elvytystyökalupakkina. Kielisuunnitelmassa tuodaan esiin kielen kehittämiskohteet eri osa-alueilla. Näistä koulutus kaipaa kiireellisimmin kehittämistoimenpiteitä.

Tavoitteena on laajentaa sekä suomenruotsalaisen viittomakielen käyttäjäkuntaa että käyttömahdollisuuksia kodeista myös muualle yhteiskuntaan. Lisäksi tavoitteena on merkittävästi lisätä suomenruotsalaisten kuurojen kuulemista heitä koskevissa asioissa.

## ***Kielisuunnitelmassa on kuusi osa-aluetta:***

1  
Suomenruotsalainen  
viittomakieli ja kie-  
liyhteisö

2  
Koulutus

3  
Suomenruotsalai-  
nen viittomakielen  
tulkkkaus

4  
Media

5  
Yhteiskunta

6  
Tutkimus ja  
kielitiede

Suomenruotsalaisten viittomakielisten kielitietoisuutta on vahvistettava kaikissa ikäluokissa. Kielenkäyttäjät tarvitsevat myös tietoa omasta historiastaan ja taustastaan. Tarvitaan paikkoja, joissa kielen käyttäjät voivat tavata toisiaan ja käyttää omaa kieltään. Kohtaamispaikat voivat olla fyysisiä tai virtuaalisia, pysyviä tai lyhytaikaisia. Kielenkäyttäjät toivovat myös lisää kulttuuritapahtumia suomenruotsalaisella viittomakielellä.

Lapsille ja nuorille on taattava mahdollisuus oppia ja käyttää suomenruotsalaista viittomakieltä.

Heidän tulee saada varhaiskasvatusta ja opetusta suomenruotsalaisella viittomakielellä. Perheiden on saatava suomenruotsalaisen viittomakielen kotiopetusta, mikäli he sitä toivovat.

Viittomakielen opettajat tarvitsevat työkaluja lasten viittomakielen taitojen arviointiin. Heillä täytyy olla hyvä kielitaito ja heidän on oltava kielitietoisia sekä saatava ammatillista tukea. Opetuksessa tulee käyttää suomenruotsalaisia viittomakielisiä, koska he toimivat kielellisenä mallina. Tämä edellyttää suurempaa määrää korvamerkittyä rahaa sekä osaavaa henkilöstöä. Tarvitaan myös opetusmateriaalia suomenruotsalaisella viittomakielellä.

Ikäihmisillä on oltava oikeus käyttää omaa äidinkieltään. On tärkeää myös tallentaa heidän tarinoitaan ja elämänhistoriaansa, ennen kuin sukupolvi katoaa.

Suomenruotsalaista viittomakieltä osaavia tulkkeja tarvitaan lisää, koska heitä on aivan liian vähän. Kielenkäyttäjät toivovat myös miehiä tulkeiksi, koska suurin osa nykyisistä ammatissa toimivista tulkeista on naisia. Kansaneläkelaitoksen (Kelan) tulee tarkistaa tulkkauspalvelun välityksen toiminta, sillä kysyntä ja tarjonta eivät täällä hetkellä kohtaa. Prosessien ja toimintaehtojen tulee olla nykyistä sujuvampia. Lisäksi Kelan on luotava edellytykset suomenruotsalaisen viittomakielen etäpalvelu.

Viranomaisten ja julkisten toimijoiden on tunnettava velvollisuutensa järjestää viittomakielen tulkkaus. Lain mukaan heillä on velvollisuus järjestää viittomakielen tulkkaus, mikäli asiakas sitä tarvitsee.

Suomenruotsalaisen viittomakielen kääntäjiä tarvitaan lisää. Kääntäjät tarvitsevat myös osaamisen kehittämistä säännöllisin väliajoin sekä oman yhteistyöryhmän.

Kielenkäyttäjät toivovat enemmän erityyppistä ohjelmatarjontaa eri medioissa suomenruotsalaisella viittomakielellä. Tekstitys ja viittomakielen tulkkaus lisäävät mediasisältöjen saavutettavuutta kaikille. Viittomakielisen sisällön on oltava helposti löydettävissä.

Suomenruotsalaisen viittomakielen perustutkimusta tarvitaan edelleen. Tarvitaan myös kartoitus kielenkäyttäjistä ja heidän kielitaidostaan. Kielitieteen lisäksi kielyhteisöstä tulee tehdä myös muiden tieteenalojen tutkimusta.

Yhteiskunnan on oltava saavutettava kaikille. Tietoa on oltava saatavilla kirjallisessa muodossa ja mielellään myös viittomakielellä. Hätätilanteissa kuulovammaiset on otettava huomioon tarjoamalla heille tietoa visuaalisessa muodossa. Terveys- ja sairaanhoitoon on oltava mahdollisuus olla yhteydessä esimerkiksi tekstiviestein tai sähköisten palveluiden kautta. Lisäksi tulee lisätä yleistä tietoisuutta siitä, kuinka viittomakielinen kohdataan ja kuinka viittomakielen tulkkausta käytetään.

Översättning / käänös:  
Hannaliisa Huhtinen

# Innehållsförteckning

|   |           |
|---|-----------|
| Vision år 2030 .....  | 8         |
| Varför en språkplan för finlandssvenskt teckenspråk? .....  | 9         |
| Vad utgör grunden för det här dokumentet? .....   | 10        |
| Begrepp som gör det lättare att förstå det här dokumentet.....  | 11        |
| <b>1 Finlandssvenskt teckenspråk och språkanvändarna .....</b>  | <b>12</b> |
| 1.1 Stärkt språklig medvetenhet .....   | 13        |
| 1.2 Finlandssvenska dövas språk, historia och bakgrund.....   | 14        |
| 1.3 Mötesplatser .....  | 14        |
| 1.3.1 Överföring av språket till följande generation.....   | 15        |
| 1.3.2 En plats för diskussioner om det finlandssvenska teckenspråket och<br>för att stärka den språkliga medvetenheten..... | 15        |
| 1.4 Barn och ungdomar .....   | 16        |
| 1.4.1 Tillgång till teckenspråk.....  | 16        |
| 1.4.2 Program riktade till barn och ungdomar.....   | 16        |
| 1.4.3 Framtidstro.....  | 16        |
| 1.5 Seniorer .....  | 17        |
| 1.5.1 Äldreomsorg på sitt modersmål .....   | 17        |
| 1.5.2 Mötesplatser för seniorer.....  | 17        |
| 1.6 Potentiella språkanvändare .....  | 18        |
| 1.7 Kultur på finlandssvenskt teckenspråk .....   | 18        |
| 1.8 Nätordböcker i finlandssvenskt teckenspråk.....   | 18        |
| 1.9 Påverkansarbete.....  | 19        |
| 1.9.1 Språkanvändarna känner till sina rättigheter .....  | 19        |
| 1.9.2 Intressepolitik .....   | 19        |
| <b>2 Utbildning.....</b>  | <b>20</b> |
| 2.1 Undervisningsmaterial i finlandssvenskt teckenspråk.....  | 21        |
| 2.2 Att få använda sitt eget modersmål i småbarnspedagogiken och<br>den grundläggande undervisningen.....                   | 21        |
| 2.3 Undervisning i finlandssvenskt teckenspråk .....  | 22        |
| 2.3.1 I grundskolan.....  | 22        |
| 2.3.2 Hemundervisning .....   | 22        |
| 2.4 Verktyg för att mäta barns kunskaper i teckenspråk .....  | 23        |
| 2.5 Stöd för pedagoger och teckenspråklärare .....  | 23        |
| 2.5.1 Plats för utbyte av tankar och idéer.....   | 23        |
| 2.5.2 Kunskap om hur man undervisar teckenspråkiga barn.....  | 23        |
| 2.5.3 Språklig medvetenhet bland teckenspråklärare.....   | 23        |

|  |           |
|--|-----------|
| 2.6 Dövstudier i finlandssvenskt teckenspråk .....   | 24        |
| 2.7 Ökade resurser och medvetet beslutsfattande inom<br>småbarnspedagogiken och den grundläggande utbildningen ..... | 24        |
| <b>3 Tolkning och översättning .....</b>   | <b>26</b> |
| 3.1 Ökat antal tolkar som kan finlandssvenskt teckenspråk.....   | 28        |
| 3.1.1 Tolkutbildning på finlandssvenskt teckenspråk.....   | 28        |
| 3.1.2 Inslag av finlandssvenskt teckenspråk i tolkutbildningen .....   | 28        |
| 3.1.3 Studentrekrytering.....  | 28        |
| 3.2 Förbättrad tillgång till teckenspråkstolkning .....  | 29        |
| 3.2.1 Offentliga aktörers skyldighet att ordna teckenspråkstolkning .....  | 29        |
| 3.2.2 Tolkförmedlingen vid Folkpensionsanstalten (Fpa) .....   | 29        |
| 3.2.3 Relätolkning .....   | 30        |
| 3.3 Män som teckenspråkstolkare .....  | 30        |
| 3.4 Översättning.....  | 30        |
| <b>4 Medier .....</b>  | <b>32</b> |
| 4.1 Ett större medieutbud i olika genrer.....  | 33        |
| 4.2 Ökad tillgänglighet .....  | 35        |
| 4.3 Yle Nyheter på teckenspråk .....   | 35        |
| 4.4 Teckenspråkigt innehåll på Yle Arenan ska vara lätt att hitta .....  | 35        |
| <b>5 Samhälle .....</b>  | <b>36</b> |
| 5.1 Tillgänglighet .....   | 37        |
| 5.1.1 Information och tjänster på teckenspråk och i textform .....   | 37        |
| 5.1.2 Visuell information för nödsituationer .....   | 37        |
| 5.1.3 Återuppringningstjänster fungerar inte för döva .....  | 37        |
| 5.2 I arbetslivet.....   | 38        |
| 5.3 Fler har kunskaper i hur man bemöter teckenspråkiga .....  | 38        |
| <b>6 Forskning och lingvistik .....</b>  | <b>40</b> |
| 6.1 Ny kartläggning behövs .....   | 40        |
| 6.1.1 Språkanvändare .....   | 40        |
| 6.1.2 Språkkunskaper och språklig variation bland språkanvändarna .....  | 41        |
| 6.2 Fortsatt grundforskning behövs .....   | 41        |
| <b>Fördjupad läsning .....</b>   | <b>42</b> |
| I korthet: skillnaderna mellan det finlandssvenska och det finska teckenspråket.....                                 | 42        |
| Vilka är språkanvändarna?.....   | 43        |
| Skolgång på finlandssvenskt teckenspråk?.....  | 43        |
| Exempel på möjliga aktörer och samarbetspartners för att uppfylla språkplanens syfte .....                           | 44        |
| <b>Litteraturlista .....</b>   | <b>45</b> |

# Vision år 2030

**Det finlandssvenska teckenspråket är ett livskraftigt språk.**

Finlandssvenskt teckenspråk används i alla åldrar, från vaggan till graven. Språket är en naturlig del av det finländska samhället.

Finlandssvenskt teckenspråk används på flera platser utanför det egna hemmet, som till exempel i offentliga miljöer. I småbarnspedagogiken och den grundläggande undervisningen får barnen tillgång till finlandssvenskt teckenspråk. Samma sak gäller i andra stadiets utbildning. Språkanvändarna kan också delta i utbildningen i högskolor och universitet. Forskningen om finlandssvenskt teckenspråk och om teckenspråkgemenskapen är omfattande. Inom hälso- och sjukvården kan man använda finlandssvenskt teckenspråk, antingen genom teckenspråkskunnig personal eller tolkning. Medieutbudet på finlandssvenskt teckenspråk finns i olika genrer och riktar sig till personer i olika åldrar.

Finlandssvenska teckenspråkiga kan delta jämlikt i samhället. Språkanvändarna deltar också i arbetslivet utan att bli diskriminerade. Dessutom är antalet teckenspråkstolkare så pass många att finlandssvenska teckenspråkiga kan vara fullt delaktiga i det finländska samhället.



# Varför en språkplan för *finlandssvenskt teckenspråk*?

Sedan 2013 är finlandssvenskt teckenspråk klassificerat som ett allvarligt hotat språk – enligt Unescos kriterier för hotade språk. Med andra ord är risken stor att språket dör ut om ingenting görs. För att det finlandssvenska teckenspråket ska överleva måste man satsa resurser på språket och revitalisera det.

Språkplanens syfte är att fungera som en verktygslåda för revitaliseringen av det finlandssvenska teckenspråket. Revitaliseringsåtgärder kan ta tid och därför kan resultatet synas efter något år, eller flera årtionden.

## Målen är:

---

**Finlandssvenskt teckenspråk används i flera områden, såväl från vaggan till graven.** Att använda finlandssvenskt teckenspråk är en rättighet, inte en möjlighet. Rättigheten ska dessutom förverkligas i verkligheten, inte enbart på papper.

1

**Antalet språk användare ökar.** Det här omfattar såväl nativa språk användare som andraspråksanvändare. Ett större antal språk användare minskar risken för att det finlandssvenska teckenspråket dör ut.

2

# Vad utgör grunden för det här dokumentet?

Den första språkplanen för finlandssvenskt teckenspråk gjordes år 2012, och har efter det uppdaterats några gånger.

Genom workshoppar och samtal med språkanvändarna har Elin Westerlund fått information om hur behovet ser ut just nu och vad som behöver förbättras. Diskussioner med experter, till exempel inom lingvistik och pedagogik, har också gett information om hur behovet ser ut. Även forskning och annan litteratur relaterad till det finlandssvenska teckenspråket och språkanvändarna utgör grunden för det här dokumentet. En litteraturlista finns i slutet av det här dokumentet.

För det här projektet har en stödgrupp involverats som består av: Magdalena Kintopf-Huuhka (verksamhetsledare, Finlandssvenska teckenspråkiga r.f.), Janne Kankkonen (språkrådgivare, Finlands Dövas Förbund, ), Liisa Halkosaari (lektor, Humanistiska yrkeshögskolan Humak), Maria Andersson-Koski (doktorand, Helsingfors universitet), Annika Aalto (specialsakkunnig, Finlands Dövas Förbund) och Jenny Derghokasian (språkrådgivare, Finlands Dövas Förbunds språkrådgivning). De har bidragit med sina synpunkter och erfarenheter.

**KOM IHÅG!**

**Finlandssvenska teckenspråkiga ska höras i frågor som berör dem.**

# Begrepp som gör det lättare att förstå det här dokumentet

Begreppet **språkplanering** diskuteras i **Karin Hoyers** doktorsavhandling från 2012. Språkplanering kan definieras som verksamhet där man beskriver och utvecklar språk i språksamhällen där den politiska situationen förändrats.

I språkplanering ingår:

**Statusplanering** som handlar om språkets ställning i samhället eller ett visst användningsområde

**Korpusplanering** som syftar på utveckling och åtgärder av språket

**Inlärningsplanering** som berör den språkpolitik som förs inom utbildning och språkundervisning

**Attitydplanering** som är en viktig del av språkplaneringen och som strävar efter att påverka individers eller grupper attityder gentemot ett visst språk eller begrepp som flerspråkighet.

# 1

## **Finlandssvenskt teckenspråk och språkanvändarna**

**I denna lag avses med teckenspråk det finska och det finlandssvenska teckenspråket.**

**Med den som använder teckenspråk avses en person vars eget språk är ett teckenspråk.**

(Teckenspråklagen 2015/359, 1 §)

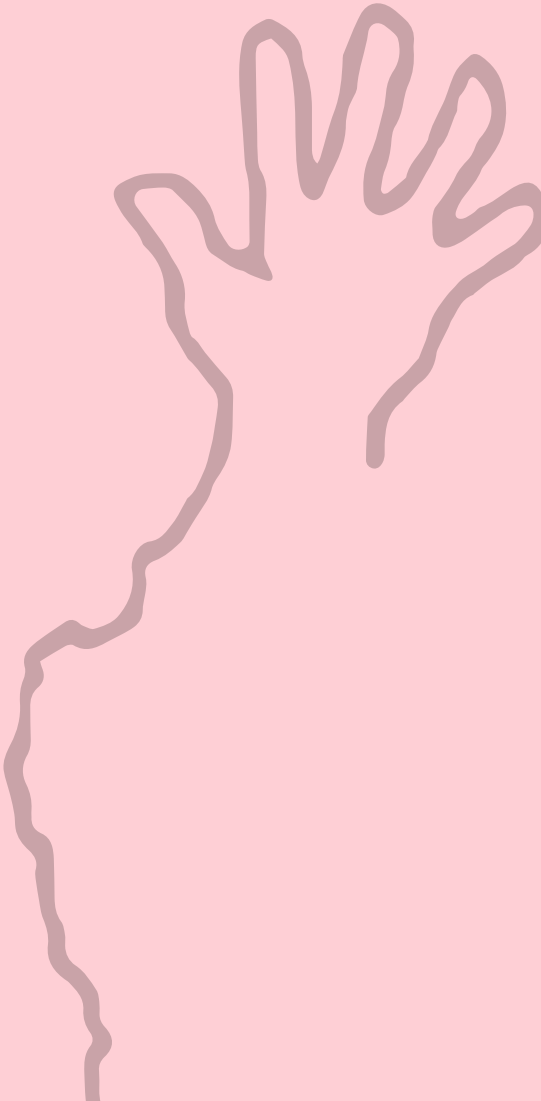
**Rättigheterna för dem som använder teckenspråk samt dem som på grund av handikapp behöver tolknings- och översättningshjälp skall tryggas genom lag.**

(Finlands grundlag 1999/731, 17 §)

# 1.1 Stärkt språklig medvetenhet

Språklig medvetenhet behövs för att språkanvändarna ska kunna fatta aktiva beslut om sin egen språkanvändning. Också bland barn och unga behöver den språkliga medvetenheten stärkas.

## Den språkliga medvetenheten kan stärkas genom till exempel:

- 
- ✓ utbildning, till exempel som en del av den grundläggande utbildningen
  - ✓ sociala sammankomster
  - ✓ informationsspridning, vilket behövs hela tiden
  - ✓ att språkanvändarna reflekterar över till exempel dessa teman:
    - vilka tecken och vilket språk man använder, och varför
    - den egna bakgrunden, var man är född och har gått i skola
    - om man är döv eller normalhörande, och de privilegier som hör ihop med dem
  - ✓ att språkanvändarna för diskussioner om sin språkanvändning och språket
  - ✓ att pedagoger, som använder finlandssvenskt teckenspråk, får språkligt stöd.

## 1.2 Finlandssvenska dövas språk, historia och bakgrund

Språkanvändarna önskar att man dokumenterar deras historia.

Att dokumentera finlandssvenska dövas berättelser och erfarenheter är ett sätt att bevara kulturarvet och språket. Det här behöver göras så snabbt som möjligt innan den äldre generationen försvinner.

Dokumentationen kan göras i form av exempelvis tematräffar och utfärder till viktiga platser, som Borgå dövskola eller Solsand i Jakobstad. Vid dessa tillfällen spelar man in de berättelser och samtal som uppstår.

Även det material som finns på Finlandssvenska teckenspråkiga r.f:s kansli – i form av pappersdokument och videokassetter – behöver digitaliseras så att inget går förlorat.

Det här skapar också möjligheter för den yngre generationens språkanvändare att få ta del av bland annat finlandssvenska dövas historia. Det förutsätter att det finns material riktat för den yngre målgruppen.

Dokumenteringen skapar också möjligheter för forskning.

## 1.3 Mötesplatser

För att språket ska föras över från generation till generation behövs mötesplatser. Sedan Borgå dövskola lades ned år 1993 finns ingen naturlig eller permanent mötesplats för finlandssvenska teckenspråkiga. Därför behövs det någon plats för språköverföringen men också för att språkanvändarna ska kunna mötas.

Mötesplatserna kan vara fysiska eller digitala, permanenta eller tillfälliga.

### **1.3.1 Överföring av språket till följande generation**

För att det finlandssvenska teckenspråket ska leva vidare behöver man skapa möjligheter att den äldre och yngre generationen möts. Det här skapar förutsättningar för att språket och kulturen förs över till den yngre generationen. Dock väcker det också frågor som hur man får dem att mötas.

Ett förslag är att inleda en språkmentorverksamhet, där äldre och yngre språkanvändare möts och där verksamheten anpassas till språkgruppens behov. Finlandssvenska teckenspråkiga r.f. kan ta ansvaret för språkmentorverksamheten.

### **1.3.2 En plats för diskussioner om det finlandssvenska teckenspråket och för att stärka den språkliga medvetenheten**

Spontana diskussioner om det finlandssvenska teckenspråket uppstår sällan till vardags, och därför behövs en plats för det.

Ett förslag är att arrangera en utbildning. Effekterna kan vara större än allmänna föreningsträffar. Det kan också vara mer lockande att delta i en utbildning, eftersom det ger en större självbestämmanderätt och möjligtvis en högre inre motivation.

För att genomföra en utbildning bör man inkludera språkrådgivningen vid Finlands Dövas Förbund och Finlandssvenska teckenspråkiga r.f. Även personer som deltagit i Livs 1 och 2 kan inkluderas. Dessutom behövs extern finansiering.

Ett annat förslag är föreningsverksamhet, som till exempel deltagande i evenemang och frivilligarbete.

Oberoende vilket alternativ man än väljer behöver man definiera målgruppen noga och ha en genomtänkt plan. Beakta också till exempel att folk i arbetsför ålder kanske inte hinner eller orkar delta i en utbildning eller redan studerar något annat.

## 1.4 Barn och ungdomar

### 1.4.1 Tillgång till teckenspråk

Det är viktigt att barn får tillgång till teckenspråk i tidig ålder. Detta för att undvika språklig deprivation, som syftar på språkliga brister och som kan orsaka kognitiva brister. I språkutvecklingen finns nämligen en kritisk period, oftast när barnet är cirka fyra år gammalt. Om barnet inte har fått tillägna sig något språk innan detta – vare sig det är ett talat språk eller tecknat språk – är risken stor för språklig deprivation.

Därför är det viktigt att föräldrar får korrekt och saklig information om både tecknade och talade språk.

### 1.4.2 Program riktade till barn och ungdomar

De unga språkanvändarna önskar sig program med fokus på social samvaro. Det kan genomföras som läger, medlemsträffar, familjeträffar, ungdomskvällar och så vidare.

Vem som arrangerar träffarna har enligt de unga språkanvändarna ingen större betydelse. Till exempel Finlandssvenska teckenspråkiga r.f., Döva och hörselskadade barns stödförening eller Finlands Dövas Förbund kan arrangera dessa program och träffar för barn och ungdomar.

### 1.4.3 Framtidstro

Trots att det finlandssvenska teckenspråket är hotat, behöver barn och ungdomar känna framtidstro. Annars är risken stor för språkbyte och psykisk ohälsa. Ungdomarna behöver också få stöd och verktyg för att hitta sin identitet och sin plats i världen. Här är stöd från samhället viktigt.



# 1.5 Seniorer

## **1.5.1 Äldreomsorg på sitt modersmål**

Att inte kunna göra sig förstådd eller att inte kunna förstå andra skapar otrygghet, helt i onödan. Därför är det viktigt att seniorer får tjänster på sitt modersmål, finlandssvenskt teckenspråk.

Det är också viktigt att personalen inom äldreomsorgen vet hur man bemöter döva. Därför är det önskvärt att personalen har grundläggande kunskaper i finlandssvenskt teckenspråk.

## **1.5.2 Mötesplatser för seniorer**

Precis som alla andra behöver seniorer få umgås med andra – och genom det upprätthålla sitt modersmål. Det här förutsätter att det finns mötesplatser riktade till dem.

Sedan år 2017 har Finlandssvenska teckenspråkiga r.f. en verksamhetsledare som fokuserar på den här målgruppen. Det är önskvärt att den verksamheten fortsätter, med tanke på målgruppens välbefinnande.

## 1.6 Potentiella språkanvändare

Fler språkanvändare behövs för att det finlandssvenska teckenspråket ska leva vidare. De potentiella språkanvändarnas bakgrund har ingen större betydelse, till exempel om de är döva eller hörande.

Att uppnå fler språkanvändare förutsätter attityd- och inlärningsplanering. Det finlandssvenska teckenspråket behöver också bli synligare för att folk ska känna till att språket existerar, något som på sikt leder till att fler lär sig språket.

## 1.7 Kultur på finlandssvenskt teckenspråk

Språkanvändarna önskar sig fler kulturevenemang på finlandssvenskt teckenspråk. Den finlandssvenska teckenspråksdagen firas visserligen varje år, men språkanvändarna välkomnar fler kulturevenemang. Kulturevenemangen kan vara till exempel teater och film, som också kan behandla finlandssvenska dövas historia.

## 1.8 Nätordböcker i finlandssvenskt teckenspråk

Det är bra om språkanvändarna för diskussioner kring vem som får ladda upp innehåll i till exempel nätordboken Signwiki och varför. De tecken som presenteras kan nämligen på sikt ha en inverkan på det finlandssvenska teckenspråket.

Det är också positivt om det förs diskussioner kring vem som använder sig av de nätordböcker som finns.

# 1.9 Påverkansarbete

## 1.9.1 Språkanvändarna känner till sina rättigheter

Det är bra om språkanvändarna känner till sina språkliga rättigheter, som finns inskrivna i olika lagar och internationella konventioner, och kan både skydda och främja dem. Genom det stärks det finlandssvenska teckenspråkets ställning och språkanvändarnas egenmakt (empowerment).

Det är inte nödvändigt att känna till varenda paragraf om rättigheterna, men det är bra att språkanvändarna vet var de hittar information ifall de behöver det, till exempel på webben.

Finlandssvenska teckenspråkiga r.f. och Finlands Dövas Förbund kan ge verktyg till språkanvändarna för att de ska känna till sina rättigheter och främja dem. Det här kan göras genom till exempel föreläsningar och workshoppar. Myndigheter har enligt lag skyldighet att främja teckenspråkigas möjligheter att både använda och få information på sitt språk.

## 1.9.2 Intressepolitik

Finlandssvenska teckenspråkiga r.f. och Finlands Dövas Förbund är centrala aktörer för påverkansarbete, som till exempel att följa upp hur lagar uppfylls i praktiken. Bäst förutsättningar får man om bägge organisationerna har personal som kan fokusera på påverkansarbete.

”Vanliga” språkanvändare ska också inkluderas. De ska få möjlighet att föra fram sina synpunkter i beslut som berör dem.

# 2

## Utbildning

**Ett barn som tillhör en minoritet eller urbefolkning har rätt till sitt eget språk, sin egen kultur och religion.**

*(Unicef, Barnkonventionen i korthet)*

**Skolans undervisningsspråk och det språk som används i undervisning som ordnas på annan plats än i skolan är antingen finska eller svenska. Undervisningsspråket kan också vara samiska, rommani eller teckenspråk. /---/  
Hörselskadade skall vid behov också få undervisning på teckenspråk.**

*(Lag om grundläggande utbildning 1998/628, 10§)*

**I modersmålsundervisningen kan enligt vårdnadshavarens val också undervisas i rommani, teckenspråk eller ett annat språk som är elevens modersmål.**

*(Lag om grundläggande utbildning 1998/628, 12§)*

**De handikappade skall ges rehabiliteringshandledning och anpassningssträning samt annan service som behövs för att syftet med denna lag skall nås. Sådan service kan även ges en nära anhörig till en handikappad eller den som har omsorg om honom eller annars står honom nära.**

*(Lag om grundläggande utbildning 1998/628, 12§)*

## **2.1 Undervisningsmaterial i finlandssvenskt teckenspråk**

Bristen på undervisningsmaterial i finlandssvenskt teckenspråk är stor. Det här leder till att teckenspråklärare behöver avsätta en hel del tid till att skapa eget material eller använda material från till exempel Sverige. För att lösa problemet behöver man skapa nytt läromedel, ämnat för den grundläggande undervisningen men också för hemundervisningen.

Därför ska undervisningsmaterialet fokusera på produktion – till exempel hur man berättar en berättelse – inte bara enskilda tecken. Materialet ska anpassas för döva, hörselskadade och CODA-barn (Child of Deaf Adult).

Undervisnings- och kulturministeriet samt Utbildningsstyrelsen ansvarar gemensamt för att det finns läromedel på finlandssvenskt teckenspråk.

## **2.2 Att få använda sitt eget modersmål i småbarnspedagogiken och den grundläggande undervisningen**

I en rapport av Regionförvaltningsverket (Patio) nämns att teckenspråkiga och CODA-barn ska få använda sitt eget språk inom undervisningen och småbarnspedagogiken. De ska även få undervisning på sitt eget språk, trots att det inte finns någon skyldighet till det i lagen. I rapporten nämns att undervisningens kvalitet och enhetlighet säkerställs genom lagstiftning och medvetenheten ökas genom information och utbildning.

I de nationella läroplansgrunderna ingår teckenspråk och litteratur. I praktiken är det inte möjligt att följa läroplansgrunderna, då undervisningsmaterial och kunniga lärare saknas.

## 2.3 Undervisning i finlandssvenskt teckenspråk

### 2.3.1 I grundskolan

I undervisningen bör man inkludera nativa teckenspråksanvändare, då de fungerar som språkliga förebilder och som erfarenhetsexperter.

Ett problem är att många barns enda kontakt till teckenspråket sker genom en teckenspråkstolk. På grund av att teckenspråket är ett inlärt språk för tolken kan en del nyanser falla bort, vilket leder till att barnet inte får det visuella uttryck som kännetecknar teckenspråket. Därför kan inte en teckenspråkstolk ensamt fungera som en språklig förebild.

Projektet Språkstyrka har också lett till att fler elever får tillgång till undervisning i finlandssvenskt teckenspråk. Projektet behöver en fortsättning så att eleverna inte lämnas vind för våg. Med andra ord ska inga glapp i undervisningen finnas och dagens teknik möjliggör även distansundervisning, så att man når elever i hela Svenskfinland.

Kommunerna bär ansvaret för att teckenspråksundervisningen genomförs och för att rekrytera personal.

### 2.3.2 Hemundervisning

Om familjen önskar få hemundervisning på finlandssvenskt teckenspråk ska det genomföras. Föräldrarna kan behöva extra stöd, eftersom teckenspråket ofta är ett nytt och främmande språk för dem. Fokuset bör också ligga på den tidiga växelverkan och en fungerande kommunikation – inte bara enskilda tecken – mellan föräldern och barnet men också eventuella syskon och släktingar.

Det är viktigt att teckenspråksläraren har goda språkkunskaper. Läraren bör vara språkligt medveten och känna till de särdrag som finns i det finlandssvenska teckenspråket.

Kommunernas handikappservice bär ansvaret för att familjer får hemundervisning, något som förutsätter finansiering.

## 2.4 Verktyg för att mäta barns kunskaper i teckenspråk

Idag finns inga verktyg för att mäta barns kunskaper i finlandssvenskt teckenspråk. Detta till skillnad mot talade språk där det redan finns verktyg, ofta som en checklista: "i den här åldern ska barnet kunna x och y".

Därför behöver man skapa ett verktyg för att kunna mäta barns språkutveckling i teckenspråk. Det material som utarbetas inom VIKKE-projektet vid Jyväskylä universitet kan möjligtvis översättas och anpassas till finlandssvenskt teckenspråk.

## 2.5 Stöd för pedagoger och teckenspråkslärare

### ***2.5.1 Plats för utbyte av tankar och idéer***

Det behövs en plats där pedagoger kan utbyta tankar och idéer. Även fortbildning och seminarier behövs.

### ***2.5.2 Kunskap om hur man undervisar teckenspråkiga barn***

Pedagoger som saknar kunskaper i hur man undervisar teckenspråkiga barn behöver få information och rådgivning, genom till exempel fortbildning. En broschyr från Utbildningsstyrelsen räcker inte särskilt långt vid kunskapsluckor.

### ***2.5.3 Språklig medvetenhet bland teckenspråkslärare***

Teckenspråkslärare behöver vara språkligt medvetna och känna till det finlandssvenska teckenspråkets särdrag. Genom informationsspridning och utbildning kan den språkliga medvetenheten stärkas.

## 2.6 Dövstudier i finlandssvenskt teckenspråk

Språkanvändarna önskar sig en kurshelhet om det finlandssvenska teckenspråket, dess historia samt finlandssvensk dövkultur.

Kurshelheten kan genomföras som ett utbildningsprojekt och gå in mer på djupet än vad Livs 1 gjorde. Helheten kan rikta sig till både teckenspråkiga och andra intresserade. På sikt kan det här leda till en ökad allmän kännedom om det finlandssvenska teckenspråket.

Inspiration kan fås från dövstudier som genomförs på flera håll, till exempel vid Stockholms universitet och Jyväskylä universitet.

Finansiering behövs för att kunna genomföra en kurshelhet. Förslagsvis kan Humanistiska yrkeshögskolan Humak ta sig an detta, i samarbete med Finlandssvenska teckenspråkiga r.f. och Finlands Dövas Förbund.

## 2.7 Ökade resurser och medvetet beslutsfattande inom småbarnspedagogiken och den grundläggande utbildningen

Ökade resurser behövs för att man ska kunna ge undervisning i finlandssvenskt teckenspråk. När resurserna är små blir undervisningstimmarna färre och sårbarheten större, då personalen är få till antalet.

Finansieringen behöver tryggas genom öronmärkta pengar, både på kommunal och statlig nivå. Tillräcklig finansiering skapar möjligheter att anställa

kompetent personal och att erbjuda fler undervisningstimmar i finlandssvenskt teckenspråk.

Förutom detta behöver teckenspråkiga elever mindre gruppstorlekar, och detta ofta på grund av den nedsatta hörseln. Det förutsätter medvetet beslutsfattande.





# 3

## Tolkning och översättning

Myndigheterna ska i sin verksamhet främja möjligheterna för dem som använder teckenspråk att använda och få information på sitt eget språk.

Med myndigheter avses i denna lag domstolar och andra statliga myndigheter, välfärdsområdenas och välfärdssammanslutningarnas myndigheter, kommunala myndigheter, självständiga offentligrättsliga inrättningar och riksdagens ämbetsverk. (29.6.2021/646)

Vad som föreskrivs om myndigheter ska också tillämpas på andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter.

*(Teckenspråkslagen 2015/359, 3§)*

**En myndighet skall ordna tolkning och översättning i ett ärende som kan inledas av en myndighet, om**

**1) en part som använder romani eller teckenspråk eller något annat språk inte behärskar det språk, finska eller svenska, som skall användas vid myndigheten**

*(Teckenspråkslagen 2015/359, 4§)*

**Vid ordnandet av tolkning för den som använder teckenspråk iakttas lagen om tolkningstjänst för handikappade personer (133/2010), om den som använder teckenspråk inte får tillräcklig och lämplig tolkning med stöd av någon annan lag.**

*(Teckenspråkslagen 2015/359, 4§)*

**Tolkningstjänst enligt denna lag ordnas när en handikappad inte med stöd av någon annan lag får tillräckligt och för sig lämplig tolkning.**

**Tolkningstjänst kan ändå ordnas, om den tjänst som tillhandahålls med stöd av en annan lag dröjer eller om det föreligger någon annan grundad anledning att erbjuda tjänsten.**

*(Lag om tolkningstjänst för handikappade personer 2010/133, 3§)*

**Myndigheterna ska bedöma hur likabehandling uppnås i deras verksamhet och vidta åtgärder som behövs för att främja likabehandling. De främjande åtgärderna ska vara effektiva, ändamålsenliga och proportionerliga med beaktande av myndighetens verksamhetsmiljö, resurser och övriga omständigheter.**

*(Diskrimineringslag 2014/1325, 5§)*

## 3.1 Ökat antal tolkar som kan finlandssvenskt teckenspråk

Under åren 2018–2020 genomfördes en tolkutbildning i finlandssvenskt teckenspråk vid Humanistiska yrkeshögskolan Humak. Utbildningen ledde till en liten ökning av antalet tolkar som kan finlandssvenskt teckenspråk. Ändå är det inte tillräckligt, vilket också nämns i *Teckenspråksbarometern 2020*.

En stor del av dagens yrkesverksamma kommer

inom de närmaste årtiondena gå i pension, vilket leder till att antalet teckenspråkstolkare minskar. Därför behövs nya tillskott.

Nedan ges konkreta förslag för att lösa problemet. Det första förslaget är mest önskvärt av språkanvändarna, medan förslag två och tre behöver kombineras för bästa möjliga effekt.

---

### 3.1.1 Tolkutbildning på finlandssvenskt teckenspråk

En ny tolkutbildning på finlandssvenskt teckenspråk är mest önskvärt av språkanvändarna, trots att en tolkutbildning genomfördes under åren 2018–2020. Som tidigare nämnts kommer en stor del av dagens yrkesverksamma tolkar gå i pension inom de närmaste årtiondena. Därför behövs en ny tolkutbildning inom max tio år, för att lösa problemet.

Förslagsvis kan Humanistiska yrkeshögskolan Humak ta sig an detta, med tanke på att den senaste tolkutbildningen genomfördes där. Det här förutsätter särskild finansiering och behörig personal.

### 3.1.2 Inslag av finlandssvenskt teckenspråk i tolkutbildningen

I den existerande tolkutbildningen kan man erbjuda kurshelheter i finlandssvenskt teckenspråk, samt ge möjligheten att avlägga kurser på svenska. Kurserna kan ges till exempel vartannat år.

Det här förutsätter att ekonomiska resurser och behörig personal finns.

### 3.1.3 Studentrekrytering

I samband med den gemensamma ansökan för högskolor och universitet kan till exempel Humanistiska yrkeshögskolan Humak dra igång en kampanj för att få fler lämpliga sökanden. Målet med kampanjen skulle vara att få fler som kan både svenska och finska flytande att söka in till tolkutbildningen. Anledningen till att tvåspråkiga personer är eftertraktade är för att finlandssvenska teckenspråkstolkare i praktiken behöver kunna fyra språk: svenska, finska, finlandssvenskt teckenspråk och finskt teckenspråk. Dessutom går tolkutbildningen på Humak huvudsakligen på finska.

Kampanjen kan genomföras på flera olika sätt. Exempelvis kan Humak besöka gymnasier i Svenskfinland och berätta om möjligheten att studera till teckenspråkstolk. Kampanjen kan också göras i digitala kanaler och på sociala medier. Kort sagt görs studentrekryteringen där ungdomarna finns.

På sikt leder en kampanj till en ökning av antalet tolkar som kan finlandssvenskt teckenspråk. Humanistiska yrkeshögskolan Humak står för studentrekryteringen och de kostnader som den för med sig.

## 3.2 Förbättrad tillgång till teckenspråkstolkning

### 3.2.1 Offentliga aktörers skyldighet att ordna teckenspråkstolkning

I Teckenspråksbarometern 2020 nämns att alla myndigheter och aktörer som erbjuder offentliga tjänster har skyldighet att ordna teckenspråkstolkning, men alla känner inte till den skyldigheten. I barometern nämns att i 87 procent av de ärenden, som teckenspråkiga utfört vid myndigheten eller den offentliga aktören, har man inte följt lagen. Med andra ord har den teckenspråkiga beställt tolk för myndighetens räkning.

Skyldigheten gäller också inom hälso- och sjukvården, där det är extra viktigt att kommunikationen fungerar.

Kännedomen om denna skyldighet behöver ökas. Det kan göras till exempel genom informations-spridning. Framför allt behöver språkanvändarna själva känna till att offentliga aktörer har skyldighet att ordna teckenspråkstolkning åt dem.

### 3.2.2 Tolkförmedlingen vid Folkpensionsanstalten (Fpa)

I Teckenspråksbarometern 2020 nämns att det är svårt att få tolkning på finlandssvenskt teckenspråk och att antalet tolkar inte är tillräckligt.

Språkanvändarna uppgav att även om de beställer tolk i god tid – som tre till fyra veckor i förväg – är det inte garanterat att de får en tolk. De uppgav att kvällar, helger och semestertider (speciellt under sommaren) är särskilt problematiska.

Språkanvändarna nämnde också att det händer att Fpa meddelar att ingen tolk finns tillgänglig. När de några dagar senare träffar en tolk kan de få veta av tolken att Fpa inte har förmedlat beställningen till hen.

#### **Därför behövs dessa förändringar:**

- ✓ ett förnyat förmedlingssystem där processer och villkor fungerar smidigare än vad de gör idag, och där de resurser som finns används på ett bättre sätt
- ✓ skapa nya förutsättningar för distansservice på finlandssvenskt teckenspråk (idag erbjuds det bara på finskt teckenspråk) som även förutsätter en ändring i förmedlingens öppettider.

### 3.2.3 Relätolkning

Att inkludera dövtolkarna som deltog i Livs 1 kan underlätta tolkbristen en aning. Det här förutsätter att Fpa godkänner relätolkning.

Relätolkning innebär tolkning via ett tredje språk, till exempel från finskt teckenspråk till finlandssvenskt teckenspråk. Relätolkning kan användas till exempel i situationer där det talade språket är finska och ingen finlandssvensk tolk finns. En tolk tolkar från talad finska till finskt teckenspråk och en dövtolk tolkar till finlandssvenskt teckenspråk, eller vice versa.

## 3.3 Män som teckenspråkstolkar

Språkanvändarna önskar fler manliga teckenspråkstolkar. Idag finns nämligen knappt någon manlig tolk som behärskar finlandssvenskt teckenspråk.

I en del situationer – exempelvis inom hälso- och sjukvården – kan det kännas bekvämare att ha en man som tolk än en kvinna. Dessutom är det en jämställdhetsfråga, då majoriteten av dagens yrkesverksamma tolkar är kvinnor.

Dock finns ingen enkel och snabb lösning. Möjliga sätt att lösa detta problem är till exempel kampanjer för att få fler män att söka in till tolkutbildningen.

## 3.4 Översättning

Antalet personer som översätter till finlandssvenskt teckenspråk är få. Det här leder till att exempelvis sjukskrivningar och föräldraledigheter skapar större press och arbetsbörda för de översättare som finns. Därför behöver man utbilda fler översättare med finlandssvenskt teckenspråk som modersmål.

***Förutom en ökning av antalet översättare behövs:***

- ✓ kompetensutveckling med jämna mellanrum
- ✓ en slags sammanslutning för översättarna, som skapar möjligheter för samarbeten, utveckling och gemensamt arbete.



# 4

## Medier

**Bolagets uppgift är att tillhandahålla ett mångsidigt och omfattande allmännyttigt televisions- och radioprogramutbud med tillhörande special- och tilläggstjänster för alla på lika villkor. Dessa och andra allmännyttiga innehållstjänster ska tillhandahållas i allmänna kommunikationsnät både riksomfattande och på landskapsnivå.**

**Den programverksamhet som bedrivs i allmännyttigt syfte skall särskilt /.../**

**4) behandla den finskspråkiga och svenskspråkiga befolkningen på lika grunder i programverksamheten samt tillhandahålla tjänster på samiska, romani och teckenspråk och i tillämpliga delar även för andra språkgrupper i landet**

(Lag om Rundradion Ab 1993/1380, 3 kap. § 7)



## 4.1 Ett större medieutbud i olika genrer

I Språkanvändares tankar om medieutbudet på finlandssvenskt teckenspråk (2021) kommer det fram att språkanvändarna önskar sig ett bredare utbud i olika genrer.

### Genrer som efterfrågas är:

- program riktade till barn och unga
- nyheter
- program i stil med Svenska Yle:s Närbild.

Finlandssvenska teckenspråkiga anser även att vad som helst fungerar, angående förinspelade eller direktsända program samt längd och format. Huvudsaken är att man börjar med något.

Observera dock att det finns skillnader mellan teckenspråkstolkade program och program på

teckenspråk. Finlandssvenska teckenspråkiga väljer i första hand program på teckenspråk, inte teckenspråkstolkade program. Program på teckenspråk är nämligen riktade till teckenspråkiga och är utformade efter deras villkor. Dessutom blir kvaliteten på språket bättre med teckenspråksaktörer.

## Förslag för åtgärder

**Som beslutsfattare** kan man öronmärka finansiering och resurser, med tanke på lagen om Rundradion Ab. Detta leder till att Svenska Yle har möjligheten att köpa in program på finlandssvenskt teckenspråk, alternativt anställa behörig personal.

### **Som anställd på Yle kan man göra dessa åtgärder:**

- ✓ Man kan höra språkanvändarnas önskemål och behov, som kan skilja sig från de egna föreställningarna. Dessutom har språkanvändarna tolkningsföreträdare i frågor som berör dem.
- ✓ Man kan se till att program som görs på finlandssvenskt teckenspråk är nischade. Detta för att man inte ska konkurrera om samma publik, som också ser på program på finskt och sverigesvenskt teckenspråk. Nischade program kan dessutom locka en större publik, även icke-teckenspråkiga sådana. Som tidigare nämnts har finlandssvenska teckenspråkiga en kompletterande medieanvändning och vänder därför sig lätt till medier på majoritetsspråken (i det här fallet svenska, finska och engelska samt finskt och sverigesvenskt teckenspråk).
- ✓ Man kan se till att programproduktioner på finlandssvenskt teckenspråk görs av teckenspråksaktörer, som har språket som modersmål och dövkompetens – vilket teckenspråkstolkar ofta saknar. En del program kan också tolkas eller översättas till finlandssvenskt teckenspråk av teckenspråksaktörer. Detta gör att kvaliteten på språket blir högre.
- ✓ Man kan se till att programmen som produceras på finlandssvenskt teckenspråk är av hög kvalitet.
- ✓ Man kan köpa in material av frilansare.
- ✓ Man kan bilda en arbetsgrupp inom Svenska Yle som är specialiserade på dessa frågor, som även inkluderar tillgänglighet. Det rekommenderas att arbetsgruppen samarbetar med den finska teckenspråksredaktionen.

## 4.2 Ökad tillgänglighet

Teckenspråkstolkning och undertexter gör medieinnehållet tillgängligt för en större publik. Det gör också att fler kan ta till sig information och vara delaktiga i samhället. Även finlandssvenska teckenspråkiga vill ta del av medieutbudet och vara delaktiga i samhället, precis som alla andra.

Finlandssvenska teckenspråkiga önskar därför att fler program teckenspråktolkas, alternativt får undertexter. En ökad tillgänglighet gynnar också fler, inte enbart teckenspråkiga.

Med tanke på tolkbristen kan det vara lättare att tillgängliggöra fler program genom undertextning.

## 4.3 Yle Nyheter på teckenspråk

För den oinvidige ger namnet ett intryck av att det finns ett universellt teckenspråk, alternativt att det bara finns ett teckenspråk i Finland. Så är inte fallet.

Idag finns bara Yle Nyheter på finskt teckenspråk. Ett namnbyte rekommenderas därför, så att det tydliggörs att det endast är finskt teckenspråk som används i nyheterna, och inte finlandssvenskt.

## 4.4 Teckenspråkigt innehåll på Yle Arenan ska vara lätt att hitta

Idag är det svårt att hitta teckenspråkigt innehåll på Yle Arenan. Alltför många klick behövs för att man ska hitta rätt – eller så hittar man inte det alls. Därför behöver UX-designen och användarupplevelsen förbättras så att det blir lättare att hitta innehållet.

Sveriges Television (SVT) och Sveriges Utbildningsradio (UR) är föregångare då de har märkt sitt teckenspråkiga innehåll genom symboler och har en skild kategori för teckenspråkigt innehåll.

# 5

## Samhälle

Ingen får diskrimineras på grund av ålder, ursprung, nationalitet, språk, religion, övertygelse, åsikt, politisk verksamhet, fackföreningsverksamhet, familjeförhållanden, hälsotillstånd, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller någon annan omständighet som gäller den enskilde som person. Diskriminering är förbjuden oberoende av om den grundar sig på ett faktum eller ett antagande i fråga om personen själv eller någon annan.

Diskriminering som avses i denna lag är förutom direkt och indirekt diskriminering även trakasserier, vägran att göra rimliga anpassningar samt instruktioner eller befallningar att diskriminera.

*(Diskrimineringslag 2014/1325, 8 §)*

Indirekt diskriminering ska anses förekomma när regler, kriterier eller förfaringssätt som framstår som jämlika kan komma att missgynna någon på grund av en omständighet som gäller honom eller henne som person, om inte regeln, kriteriet eller förfaringssättet har ett godtagbart syfte och medlen för att nå detta syfte är lämpliga och behövliga.

*(Diskrimineringslag 2014/1325, 13 §)*

## 5.1 Tillgänglighet

### 5.1.1 Information och tjänster på teckenspråk och i textform

Språkanvändarna har nämnt att de vill ha ett mer tillgängligt samhället, så att de kan delta på samma villkor som alla andra och leva ett självständigt liv.

Enligt språkanvändarna innebär tillgänglighet tjänster på teckenspråk, tillgänglig information och information på teckenspråk.

**Tjänster på teckenspråk** kan innebära till exempel teckenspråkskunniga sjukskötare, läkare och poliser. I skrivande stund pågår ett pilotförsök där man kan kontakta 112 på finskt teckenspråk. Det är önskvärt att man också kan kontakta 112 på finlandssvenskt teckenspråk.

**Tillgänglig information** innebär att alla ska kunna få information, även om man saknar hörsel. Särskilt viktigt blir det i nödsituationer. Idag finns brister i exempelvis kollektivtrafiken, eftersom all information eller utrop inte textas.

**Information på teckenspråk** möjliggör att alla får information på sitt modersmål. Informationen ska vara lätt att hitta, till exempel genom symboler. Det ska inte förutsätta att man kan till exempel skriven finska för att hitta innehållet på finlandssvenskt teckenspråk.

### 5.1.2 Visuell information för nödsituationer

Språkanvändarna önskar att man tar hänsyn till att det finns personer med nedsatt hörsel, när man planerar offentliga utrymmen. Visuell information behövs, som till exempel blinkande alarmsystem.

### 5.1.3 Återuppringningstjänster fungerar inte för döva

I Teckenspråksbarometern 2020 nämns att återuppringningstjänster inte fungerar för döva. Därför ska det vara möjligt att kontakta till exempel hälso- och sjukvården genom textmeddelanden eller elektroniska meddelandetjänster.

En teckenspråkstolk finns nämligen inte alltid tillgänglig.

## 5.2 I arbetslivet

I Teckenspråksbarometern 2020 nämns att diskriminering förekommer vid jobbsökning och på arbetsmarknaden. Det här är något som måste förändras.

Det är även positivt om den teckenspråkiga har arbetskollegor som kan teckenspråk, vet hur man bemöter teckenspråkiga samt hur man använder

sig av teckenspråkstolkar. Arbetslivstolkningen ska också fungera så att man får tolk på arbetsplatsen när man behöver det.

Informationsspridning och förändrade attityder behövs för att förbättra situationen för teckenspråkiga på arbetsplatser.

## 5.3 Fler har kunskaper i hur man bemöter teckenspråkiga

Enligt språkanvändarna saknar många kunskaper om teckenspråk och hur man bemöter teckenspråkiga, vilket kan leda till absurda situationer. Det händer att man som teckenspråkig får svar på skriven engelska istället för svenska eller finska. En del vet inte heller vad teckenspråkstolkens roll innebär.

Informationsspridning, genom till exempel sociala medier, är ett sätt att höja medvetandet hos den breda allmänheten. Personliga möten har troligtvis störst effekt.



# 6

## *Forskning och lingvistik*

### 6.1 Ny kartläggning behövs

#### 6.1.1 Språkanvändare

Enligt en kartläggning från 2015 har ungefär 90 döva i Finland finlandssvenskt teckenspråk som modersmål. Det är fortfarande okänt vilka andra som också har språket som modersmål eller som kan språket.

För att kunna rikta in revitaliseringsåtgärderna rätt behöver man veta vilka som använder finlandssvenskt teckenspråk. Det blir också svårt, i princip omöjligt, att forska i finlandssvenskt teckenspråk om man inte vet vilka språkanvändarna är.

Av den orsaken behövs information om:

- ✓ alla döva i Finland
- ✓ döva barn i Finland
- ✓ barn med cochleaimplantat i Finland
- ✓ barn med nedsatt hörsel i Finland
- ✓ hörande språkanvändare i Finland (till exempel CODA-barn)
- ✓ andraspråksanvändare i Finland
- ✓ språkanvändare, både döva och hörande, i Sverige
- ✓ potentiella språkanvändare – personer som har intresse för eller behov av att lära sig finlandssvenskt teckenspråk, men som inte har eller haft möjligheten att lära sig språket.

Finlandssvenska teckenspråkiga r.f. kan genomföra de kartläggningar som behövs, något som förutsätter särskild finansiering.



### **6.1.2 Språkkunskaper och språklig variation bland språkanvändarna**

När man vet vilka språkanvändarna är blir det lättare att kartlägga deras språkkunskaper. Det blir också lättare att undersöka hur språket kan skilja sig från person till person, beroende på till exempel om hen är döv eller hörande.

Idag finns begränsad information om den språkliga variationen bland språkanvändarna samt språkanvändarnas kunskaper.

## **6.2 Fortsatt grundforskning behövs**

Forskningen i finlandssvenskt teckenspråk har nyligen kommit igång vid både Helsingfors universitet och Jyväskylä universitet. Fortsatt grundforskning i finlandssvenskt teckenspråk behövs, eftersom det är avgörande för språkets fortlevnad. Förutom inom lingvistik kan forskningen också göras inom andra vetenskapsområden.

Det är också möjligt att till exempel Finlandssvenska teckenspråkiga r.f. beställer examensarbeten, ifall föreningen vill få mer kunskap om något specifikt ämne.

# Fördjupad läsning

## I korthet:

## skillnaderna mellan det finlandssvenska och det finska teckenspråket

Skillnaderna mellan det finlandssvenska och det finska teckenspråket syns på olika sätt, bland annat genom att det finns olika tecken i de olika språken.

En del av skillnaderna mellan språken har kontaktrelaterade orsaker. Exempel på dessa är översättningslån, initialtecken, lexikaliserade bokstavingar, skillnader i tecknens semantik och munrörelser.

Ett exempel på **översättningslån** är ordet sportlov. På finlandssvenskt teckenspråk består det av teckensammansättningen (SPORT+LOV) medan det på finskt teckenspråk blir (HIIHTO+LOMA), alltså "skidlov".

**Initialtecken** syftar på tecken som är baserade på den första bokstavshandformen av den talade motsvarigheten. Till exempel tecknas fredag på finlandssvenskt teckenspråk med bokstavshandformen för *f* medan motsvarigheten på finskt teckenspråk tecknas med bokstavshandformen *p* för finskans *perjantai*.

**Lexikaliserade bokstavingar** syftar på bokstavingar av korta svenska ord som har blivit etablerade tecken. Exempel på dessa är om och tur.

**Semantik** syftar på tecknens betydelse. Ett talat språks inverkan märks genom att den semantiska betydelsen utvidgas i det ena teckenspråket för ett tecken som förekommer i bägge teckenspråken. Till exempel används *disciplin* i båda teckenspråken. Den semantiska skillnaden märks genom att det på finlandssvenskt teckenspråk bara betyder *disciplin* medan det på finskt teckenspråk också kan betyda *kur*. Det är en följd av att finskans *kuri* (*disciplin*) och *kuuri* (*kur*) är fonetiskt närliggande.

**Direkta inlån** av svenska fraser syns också i det finlandssvenska teckenspråket. Två exempel är känna igen och gå bra. Ett annat slags inlån är så kallade N-tecken, med deras svenska motsvarighet som alla börjar på nasal (n-ljud). De är till exempel nej och november. De är rester från den oralistiska undervisningen, när teckenspråk var förbjudet i undervisningen.

Skillnaderna märks också i **munrörelserna**. En del av lexikonet är gemensamt för bägge teckenspråken men munrörelsen, som härstammar från svenskan eller finskan, är det som skiljer språken åt.

Tecknen i båda teckenspråken kan ha liknande strukturer men ändå ha en fonetisk skillnad i handform, artikulationsställe eller rörelse.

(Källa: Hoyer och Kronlund-Saarikoski 2002, Hoyer 2004 och Hoyer 2005)

## Vilka är språkanvändarna?

Enligt en kartläggning från 2015 har ungefär 90 döva i Finland finlandssvenskt teckenspråk som modersmål. Majoriteten av dem är födda på 1970-talet eller tidigare. Med andra ord innebär det att de flesta språkanvändare är äldre än 55 år. Många av dem bor i Österbotten och Nyland.

Förutom döva finns även andra språkanvändare. De har döva finlandssvenska teckenspråkiga föräldrar eller syskon eller är själva döva och hörande finlandssvenska teckenspråkiga i Sverige. Dessa personer har betydelse för språkgruppen eftersom det finlandssvenska teckenspråket mycket sannolikt är deras förstaspråk eller modersmål.

Det finns också personer som lärt sig finlandssvenskt teckenspråk som andraspråk eller främmande språk. De är till exempel finska och sverigesvenska teckenspråkiga, teckenspråkiga av andra nationaliteter samt hörande föräldrar till döva finlandssvenska teckenspråkiga.

(Källa: Andersson-Koski 2015)

## Skolgång på finlandssvenskt teckenspråk?

Många av de som gick i Borgå dövskola på 1970- och 1980-talet flyttade till Sverige på grund av den låga kvaliteten på undervisningen. Det här ledde också till en skev åldersfördelning bland finlandssvenska döva i Finland.

Efter att Borgå dövskola stängdes år 1993 fanns bara tre alternativ för föräldrar till finlandssvenska döva barn. Det var att flytta till Sverige för att barnet skulle gå i dövskola på sverigesvenskt teckenspråk, att barnet gick i dövskola på finskt teckenspråk eller att barnet gick integrerat i den allmänna undervisningen på svenska i Finland.

Ingen av dessa tre alternativ ger tillgång till finlandssvenskt teckenspråk för finlandssvenska döva barn. Detta har lett till att många aldrig har kommit i kontakt med språket eller fjärmats från det.

Kort sammanfattat har skolstängningen lett till att den naturliga språkmiljön försvunnit.

(Källa: Andersson-Koski 2015)

# Exempel på möjliga aktörer och samarbetspartners för att uppfylla språkplanens syfte (i alfabetisk ordning)

- Delegationen för teckenspråksärenden (Justitieministeriet)
- Döva och hörselskadade barns stödförening (DHBS) – medlemsförening i Hörselskadade barns föräldraförbund (HBFF)
- Evantia
- Finlands Dövas Förbund (FDF)
- Finlandssvenska teckenspråkiga r.f. (FST)
- Föreningen Hörseltjänst
- Föreningen Teckenspråkiga Finlandssvenskar (FTF) – verksam i Sverige
- Handlaget (Hannele Rabb)
- Teckna med Sandra (Sandra Westerholm)
- Hörselskadade i Arbetslivet (HiA)
- Helsingfors universitet
- Humanistiska yrkeshögskolan Humak
- Institutet för de inhemska språken: Språknämnden för finländska teckenspråk (Teckenspråksnämnden)
- Jyväskylä universitet
- Kultur för alla
- Kyrkans central för det svenska arbetet (KCSA)
- Mokoma
- Moxio
- Myndigheter på statlig och kommunal nivå inom språk, kultur och utbildning
- Riksdagens nätverk för teckenspråken
- Samarbetsförbundet kring funktionshinder (SAMS)
- Språkrådgivningen vid Finlands Dövas Förbund
- Svenska Yle
- Sjukvårdsdistriktens habiliteringshandledare i Svenskfinland
- Teckenspråkiga biblioteket
- Teatteri Totti
- Ursa Minor
- Valteri Skilla
- Viittomakielialan Osuuskunta Via/Andelslaget
- Via inom teckenspråksbranschen
- Viparo
- Andra dövföreningar i Finland med finlandssvenska teckenspråkiga medlemmar.

# Litteraturlista

Andersson-Koski, Maria (2015). *Mitt eget språk – vår kultur. En kartläggning av situationen för det finlandssvenska teckenspråket och döva finlandssvenska teckenspråkiga i Finland 2014–2015*.  
[https://www.dova.fi/wp-content/uploads/2015/07/PDF\\_Mitt\\_eget\\_sprak\\_var\\_kultur.pdf](https://www.dova.fi/wp-content/uploads/2015/07/PDF_Mitt_eget_sprak_var_kultur.pdf)

Diskrimineringslag (2014/1325). Hämtad 7.11.2021, från  
<https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2014/20141325>

Dövas tidning (2021). "Vem kan skaffa sig dövkompetens?"  
<https://dovastidning.se/nyhet/vem-kan-skaffa-sig-dovkompetens/> (Hämtad 18.8.2021)

Finlands Dövas Förbund (2020). "Två universitet ska sköta forskningen i finlandssvenskt teckenspråk".  
<https://kuurojenliitto.fi/sv/tva-universitet-ska-skota-forskningen-i-finlandssvenskt-teckensprak/> (Hämtad 2.11.2021)

Förvaltningslag (2003/434). Hämtad 4.11.2021, från  
<https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030434>

Grenoble, Lenore A. & Lindsay J. Whaley, (2006). *Saving languages: An introduction to language revitalization*. Cambridge University Press.

Hoyer, Karin & Karin Kronlund-Saarikoski (red.), (2002). *Se vårt språk! Näe kieleemme!* Finlandssvenskt teckenspråk, 38 ordboksartiklar. Suomenruotsalainen viittomakieli, 38 sanakirja-artikkelia. Helsingfors: Finlands Dövas Förbund rf & Forskningscentralen för de inhemska språken.

Hoyer, Karin (2004). "Det finlandssvenska teckenspråket av idag". I: Østern, Anna-Lena & Heilä-Ylikallio, Ria (red.): *Språk som kultur – brytningar i tid och rum. Vol. 1*. Rapport från pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi Nr 11/2004. Multiprint. Vasa. S. 163–175.

Hoyer, Karin (2005). "'Vi kallade dem Borgåtecken' Det finlandssvenska teckenspråket i går och i dag". I: Östman, Jan-Ola (red.): *FinSSL – Finlandssvenskt teckenspråk*. [Nordica Helsingensia4, Teckenspråksstudier 1] Nordica, Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur, Helsingfors universitet. s. 21–80.

Hoyer, Karin (2012). *Dokumentation och beskrivning som språkplanering –perspektiv från arbete med tre tecknade minoritetsspråk*. [Nordica Helsingensia 29, Teckenspråksstudier 3]. Nordica, Finska, fin-skugriska och nordiska institutionen. Unigrafia. Helsingfors universitet.

Hinton, Leanne & Ken Hale (red.), (2008). *The Green Book of Language Revitalization in Practice*. Emerald Group Publishing.

Humanistiska yrkeshögskolan Humak (u.å.). *Lev i vårt språk*.  
<http://livs.humak.fi/> (Hämtad 4.11.2021).

Institutet för de inhemska språken (2020). *Teckenspråkiga behöver relätolkning*.  
[https://www.sprakinstitutet.fi/sv/aktuellt/spraknytt/teckensprakiga\\_behover\\_relatolkning.34113.news](https://www.sprakinstitutet.fi/sv/aktuellt/spraknytt/teckensprakiga_behover_relatolkning.34113.news)  
(Hämtad 8.11.2021).

Justitieministeriet (2021). *Teckenspråksbarometern 2020: Forskningsrapport*.  
Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2021:5.  
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-864-6>.

Lag om tolkningstjänst för handikappade personer (2010/133). Hämtad 4.11.2021, från  
<https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2010/20100133#L1P1>.

Lag om Rundradion Ab (1993/1380). Hämtad 4.11.2021, från  
<https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1993/19931380>.

Nödcentralsverket (2021). *Nödmeddelande på finskt teckenspråk*.  
<https://112.fi/sv/nodmeddelande-pa-finskt-teckensprak> (Hämtad 4.11.2021).

Patio (2020). *Utvärderingen av basservicen lyfte fram tiotals utvecklingsbehov*.  
<https://www.patio.fi/web/pepa-2019-tiedotteet/allmant-om-utvarderingen> (Hämtad 20.9.2021)

Patio (2020). *Teckenspråkiga och CODA-barn inom småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen*.  
<https://www.patio.fi/web/pepa-2019-tiedotteet/smabarnspedagogik-och-forskoleundervisning>  
(Hämtad 20.9.2021)

Språkbruk (2021). *En unik lösning för ett unikt språk*.  
<https://www.sprakbruk.fi/-/en-unik-lösning-för-ett-unikt-språk> (Hämtad 2.11.2021)

Signwiki (u.å.). *Signwiki*.  
<https://finssl.signwiki.org/index.php/Huvudsida> (Hämtad 4.11.2021)

Språktidningen (2015). *Audism*.  
<https://spraktidningen.se/2015/11/audism/> (Hämtad 4.11.2021)

Suvi (u.å.). *Suvi - nätordbok i de finländska teckenspråken*.  
<https://suvi.teckensprak.net/> (Hämtad 5.11.2021)

Sveriges Dövas Riksförbund (2021). *Dövas Dag 2021*. Digitalt event 18.9.2021.

SVT (2017). *Språkdeprivation - vad är det?*  
<https://www.svt.se/nyheter/nyhetstecken/sprakdeprivation-vad-ar-det> (Hämtad 8.11.2021)

Teckenspråkslagen (2015/359). Hämtad 4.11.2021, från  
<https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2015/20150359>

Unicef (u.å.). *Barnkonventionen i korthet.*

<https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet-2/barnkonventionen-i-korthet/> (Hämtad 4.11.2021)

Utbildningsstyrelsen (2014). *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen. Föreskrifter och anvisningar 2014:96*

Utbildningsstyrelsen (2016). *Teckenspråkiga elever i grundskolan. Guider och handböcker 2016:2*

Utbildningsstyrelsen (2019). *Teckenspråkiga barn i småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen. Guider och handböcker 2019:6*

Westerlund, Elin (2021). *Språkanvändares tankar om medieutbudet på finlandssvenskt teckenspråk.* Kandidatuppsats. Helsingfors universitet.

<https://ethesis.helsinki.fi/repository/handle/123456789/35226>

